

Patrik Svensson

Tenger a tengerben

FORDÍTOTTA PAPOLCZY PÉTER

Patrik Svensson

Tenger a tengerben

A Sargasso titkai

ATHENAEUM

A fordítás alapjául szolgáló mű:
Patrik Svensson: *Ålevangeliet*
Copyright © Patrik Svensson, 2019
Cover © Eva Wilsson & Lars Sjööblom

First published by Albert Bonnier Förlag, Stockholm, Sweden
Published in the Hungarian language
by arrangement with Bonnier Rights, Stockholm, Sweden

Hungarian translation © Papolczy Péter, 2019

Minden jog fenntartva.

A könyvben szereplő bibliai idézetek egységesen
a Szent István Társulat fordításából származnak
(sajtó alá rendezte Rózsa Huba, 2013-ban).

Kiadta az Athenaeum Kiadó,
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.
1086 Budapest, Dankó u. 4–8.
Tel.: 1-235-5030
www.athenaeum.hu
www.facebook.com/athenaeumkiado

ISBN 978 963 293 921 6

Felelős kiadó: Szabó Tibor Benjámin
Felelős szerkesztő: Besze Barbara
Szerkesztette: Helfrich Judit
Műszaki vezető: Drótos Szilvia
Borítóterv: Eva Wilsson & Lars Sjööblom
Nyomdai előkészítés: Tóth Viktor

Készült a Gyomai Kner Nyomda Zrt.-ben,
a nyomda alapításának 137. esztendejében, 2019-ben.
A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők
Egyesülésének tagja.
Felelős vezető: Csöndes Zoltán vezérigazgató
www.gyomaikner.hu

*„Later in the same fields
He stood at night when eels
Moved through the grass like hatched fears”*
– SEAMUS HEANEY*

* „Később ott állt egy éjjelen, / És a fűben, ugyanazon a helyen, / Angolnák mozogtak, mint a kikelt félelem.” – Részlet Seamus Heaney író költő *A Lough Neagh Sequence – For the Fishermen* című verséből.

Az angolna

Az angolna születése pedig így történik: az Atlanti-óceán északnyugati részén jönnek világra, az úgynevezett Sargasso-tengerben, amelynél találóbb helyet elképzelni is nehéz az angolnák létrejöttéhez. A Sargasso-tenger ugyanis nem egy jól meghatározott víztömeg, inkább egy tenger a tengerben. Nem könnyű megállapítani, hol kezdődik, és hol ér véget, mert a hétköznapi világ „fölmérése”^{*} szerint megfoghatatlan. Picit északkeletre található Kubától és a Bahamáktól, keletre az észak-amerikai partoktól, ugyanakkor folyamatosan mozgásban is van. A Sargasso-tengerrel úgy vagyunk, mint az álmokkal: aligha mondhatjuk meg pontosan, hogy mikor lépünk bele, vagy hagyjuk el, csak azt tudjuk, hogy ott jártunk. Ennek a képlékenységnek az az oka, hogy a Sargasso-tengert nem határolja szárazföld, csupán négy erőteljes áramlat. Nyugatról az életet adó

^{*} Utalás Daniel Kehlmann *Die Vermessung der Welt* című 2005-ös kötetére, amely Fodor Zsuzsa fordításában jelent meg magyarul, *A világ fölmérése* cím alatt. – *A ford.*

Golf-áramlat, északról ennek leágazása, az Északatlanti-áramlat, keletről a Kanári-áramlat és délről az Egyenlítői-áramlat. A Sargasso-tenger egy ötmillió négyzet-kilométeres, meleg víztömeg, ami lassan örvénylik az áramlatoknak ennek a zárt gyűrűjében. Ami ide bekerül, nem mindig jut ki könnyen. A víz tiszta és sötétkék, helyenként akár hétezer méter mély is lehet, a felszínén hatalmas, barna algaszőnyegek lebegnek. Az alga neve golffű vagy *Sargassum*, róla nevezték el a tengert is. A vízfelszín takaró durva algaszövet akár ezerméteresre is megnőhet, és rengeteg élőlénynek ad életet és menedéket: apró gerincteleneknek, halaknak, medúzáknak, teknősöknek, garnéláknak és egyéb rákoknak. Mélyebben másmilyen hínárok és növények nőnek. A sötétben nyüzsgő az élet, mint egy éjszakai erdőben.

Itt jön a világra az európai angolna, az *Anguilla anguilla*. Tavasszal itt ívnak az ivarérett angolnák, lerakják és megtermékenyítik az ikrákat. A sötét mélység oltalmában itt jön létre a kis lárvaszerű lény zavarba ejtően kicsi fejjel és fejletlen szemmel. A neve *leptocephalus* lárva, és olyan a teste, akár egy fűzfalevél, kiláptott, lényegében átlátszó, és alig néhány milliméter hosszú. Ez az angolna életének első szakasza.

Az átlátszó fűzfalevél azonnal megkezdí utazását. A Golf-áramlat segítségével több ezer kilométert tesz meg az Atlanti-óceánon át az európai partokig. Az út akár három évbe is telhet, és ez idő alatt a lárva las-

san, milliméterről milliméterre nő, mint egy lassan dagadó hólyag, és amikor végül eljut az európai partokhoz, átesik első átalakulásán, és üvegangolnává változik. Ez az angolna életének második szakasza.

Az üvegangolna hasonlít korábbi fűzfalevelénjére, szinte átlátszó, hat vagy hét centiméter hosszú, és tekerződik karcsú testével, amely még mentes minden bűntől és színtől.

Úgy festenek, írta Rachel Carson író és tengerbiológus, mint „vékony üvegpálcák, rövidebbek egy ujjnál”. Törékenyek, látszólag védtelenek, és például a baszkok igazi csemegének tartják őket.

Amikor az üvegangolnák elérik az európai partokat, zömük elkezd a sodrással szemben felfelé vándorolni, és szinte azonnal alkalmazkodnak az édesvízi élethez. Az angolna itt újabb átalakuláson megy keresztül, bronzangolnává változik. Kígyószerű, izmos teste nő. Apró szemének jellegzetesen sötét lesz a közepe. Az állkapcsa kiszélesedik, megerősödik. A kopolyúnyílásai kicsik, és majdnem teljesen rejtve vannak. Keskeny, puha uszonyok húzódnak végig a hátán és a hasán. A bőrében lévő pigmenteknek köszönhetően a barna, a sárga és a szürke árnyalatai is megtalálhatóak a testén, és apró, puha pikkelyei láthatatlan, kitapinthatatlan páncélzatot alkotnak. Míg az üvegangolna érzékeny és sérülékeny, a bronzangolna erős és strapabíró. Ez az angolna életének harmadik szakasza.

A bronzangolnák patakokban, folyókban és folyamokban vándorolnak, a legsekélyebb és legbozótosabb vízáramban is képesek haladni, akár erős sodrással szemben is. Át tudnak úszni zavaros tavakon, csendes folyókon, vadvizeken és kicsi, meleg tavakon. Szükség esetén átkelnek ingoványon és vizesárkokon is. Nem hagyják, hogy a külső körülmények akadályozzák őket, és ha már minden más eshetőséget kimerítettek, még a szárazföldön is képesek vándorolni, akár órákon át tekergőznek a nedves fűben és a gallyak között, míg az új víztömeghez eljutnak. Vagyis az angolna egy olyan hal, amely kilép a hallét korlátai közül. Talán nem is tudja magáról, hogy hal.

Több ezer kilométert képes vándorolni fáradhatatlanul mindenféle körülmények között, míg egyszer csak úgy nem érzi, hogy hazatalált. Nincsenek különösebben nagy elvárásai ezzel az otthonnal szemben – kellő mennyiségű élelemmel ellátott iszapos fenekű folyó vagy tó legyen, lehetőleg némi kővel, és üregekkel, ahol el lehet bújni –, alkalmazkodik a lakhelyéhez, megismeri, megtanul ott élni, s ha megtalálja az otthonát, évekre megállapodik, és általában csak egy pár száz méteres sugarú körön belül mozog.

Ha netán valamilyen külső erő elmozdítja máshova, amint tud, visszatér kiválasztott lakhelyére.

Kísérletképpen elkaptak angolnákat, felszerelték őket jeladóval, majd kilométerekkel odébb szabadon eresztették őket, és úgy egy héten belül visszatértek

az eredeti helyükre. Senki nem tudja pontosan, hogyan találnak haza.

A bronzangolna magányos lény. Aktív életét általában egyedül éli, és tevékenységét az évszakok vezérlik. De hidegben képes hosszú ideig mozdulatlanul feküdni a fenéken, az iszapban, teljesen passzívan, és ilyenkor néha több angolna egymásra tekeredik egy sebtében összegabalyított gombolyagban.

Főleg éjjel vadászik. Szürkületkor előbújik az üledékből, és táplálékot keres, bármit megeszik, amit talál. Férgeket, lárvákat, békákat, csigákat, rovarokat, rákokat, halakat: néha akadnak kisebb egerek és madárfiókák is az étrendjében. Még dögöt is fogyaszt.

Az angolna élete nagy részét ebben a sárgásbarna alakjában tölti; az aktív és passzív időszakai váltogatják egymást. A napi táplálék- és búvóhelykeresésen túl nem hajtja különösebben semmi. Mintha az élet elsősorban várakozásból állna, és mintha az értelmét a közbülső időkben kellene keresni, vagy az elvont jövőben, amit nem lehet siettetni, csak türelemmel várni.

És hosszú életről beszélünk. Egy olyan angolna, amelyet elkerül a betegség és a balsors, akár ötven évig is élélhet egy helyen. Léteznek svéd angolnák, amelyek fogságban bizonyíthatóan megérték a nyolcvanát is. Ha az angolnától megtagadtatik a létezés értelme, vagyis a szaporodás, akkor mintha bármely korig el tudna élni. Mintha akármeddig tudna várni.

De a szabadban élő angolna életében eljön a pillanat, általában tizenöt és harmincéves kora között, amikor úgy dönt, ideje szaporodnia. Nem tudhatjuk, honnan jön ez az elhatározás, de amikor az angolna elszánja magát, várakozó életének hirtelen vége szakad, és létezése merőben átalakul. Vándorolni kezd a tenger felé, és közben végbemegy utolsó átváltozása. Zavaros, meghatározhatatlan sárgásbarna színe eltűnik, az árnyalatai élesebbekké, tisztábbakká válnak, a háta fekete lesz, az oldala ezüstös, és jól kivehető vonalak jelennek meg rajta, mintha egész lényét átjárná a hirtelen céltudatosság. A bronzangolnából ezüstangolna lesz. Ez az angolna életének negyedik szakasza.

Amikor az ősz védelmező árnyakat hoz magával, az ezüstangolna kiúszik az Atlanti-óceánba, és a Sargasso-tenger felé veszi az irányt. A teste tökéletesen alkalmazkodik, mintha tudatosan idomulna az utazáshoz.

Az ivarszervei csak ekkor fejlődnek ki, az uszonyok megnyúlnak, megerősödnek, hogy gyorsabban tudjon úszni, a szeme megnő, és kék lesz, hogy jobban lásson a tenger sötét mélyén, az emésztőrendszere teljesen leáll, a gyomra feloldódik, és minden szükséges energiát a zsírtartalék biztosít, a teste megtelik ikrával vagy haltejjel. Semmi sem térítheti el őt az adott céltól.

Naponta akár ötven kilométert is leúszik, néha ezerméteres mélységben, és mi, emberek erről az útról még mindig nagyon keveset tudunk.

Talán fél évbe telik, az angolna esetleg meg is áll, és áttelel az úton. Azt már sikerült megállapítani, hogy az ezüstangolna fogságban akár négy évig is élélhet mindennemű táplálék nélkül.

Hosszú, aszketikus utazás ez, a megmagyarázhatatlan egzisztenciális céltudatosság irányítja. De aztán a Sargasso-tengernél az angolna ismét hazatalál. Hínár és alga hömpölygő szőnyege alatt az ikrák megtermékenyítésre kerülnek. Ezzel az angolna elvégezte a dolgát, története beteljesedett, és elpusztul.

A folyónál

Apám tanított meg angolnára horgászni, a gyerekkori otthonához közeli mezők mellett kanyargó folyóban. Autóval érkeztünk az augusztusi alkonyatban, balra fordultunk a folyó fölött átívelő országútról, és egy kis úton mentünk tovább, lényegében a traktornyomban haladtunk, először le egy meredek lejtőn, majd a folyóval párhuzamosan. Balra terült el a gabonaföld, az érett búza súrolta az autót, jobbra a magas fű szízegett halkán. A fűvön túl volt a nagyjából hat méter széles, nyugodtan áramló folyó, ezüstláncként tekergett a növényzetben az utolsó napsugarak fényében.

Lassan gurultunk előre, el a zúgó mellett, ahol a víz riadtan rohant a kövek körül, elhagyva az ott álló ferde, öreg fűzfát. Hétéves voltam, és sokszor megtettem már ezt az utat. Amikor megszűnt a keréknyom, és áthatolhatatlan növényfalhoz érkeztünk, apa leállította a motort, és a sötétben a víz lomha morajlását leszámítva teljes volt a csönd. Mindketten gumicsizmát és vízhatlan nadrágot viseltünk, én citromsárgát, ő narancssárgát, és kivettünk a csomag-

tartóból két fekete vödrot, bennük a pecáscuccokkal, egy zseblámpát, egy doboz kukacot, majd elindultunk. A nedves, szívós parti fű a fejem fölé ért. Apa ment előre, kitaposott egy ösvényt, és a növényzet boltívként záródott össze fölöttem, ahogy mentem utána. Denevérek repültek hangtalanul a folyó felett, mint fekete írásjegyek az égbolton. Úgy negyven méter után apa megállt, és körülnézett.

– Itt jó lesz – mondta.

Sáros rézsű vezetett a folyóhoz. Ha az ember rosszul lépett, eleshetett, és becsúszhatott egyenesen a vízbe. Már sötétedett. Apa fél kézzel eltartotta a füvet, és óvatosan, oldalazva lelépdelt, majd megfordult, és nyújtotta nekem a kezét. Megfogtam, és ugyanazzal a begyakorlott óvatossággal mentem utána. A víz mellett kitapostunk egy kis tisztást a parton, és letettük a vödreinket.

Apa rövid ideig némán vizslatta a vizet, én meg utánoztam, követtem a tekintetét, és bebeszéltem magamnak, hogy én is látom, amit ő. Nyilván képtelenség volt bizonyossággal megállapítani, jó helyen vagyunk-e. A víz sötétlett, fenyegetően hajladozó nád látszott imitt-amott, de a felszín alatt minden rejtve maradt előlünk. Semmit nem tudhattunk, azonban hinni akartunk, néha erre kényszerül az ember. A horgászás is gyakran éppen erről szól.

– Igen, itt jó lesz – ismételte meg apa, és felém fordult.

Kivettem egy fenékszínórt a vödörből, és odaadtam neki. Ő beszúrta a nyelvét a földbe, és gyorsan letekerte a színórt, kézbe vette a horgot, és gondosan kivett egy kövér földgilisztát a dobozból. Az ajkát harapva nézte a kukacot a zseblámpa fényében, és miután feltűzte, az arca alá emelte a horgot, úgy tett, mintha köpne, és azt mondta, „Tvi, tvi!”, mindig kétszer, majd íves mozdulattal bedobta a vízbe. Lehajolt, megtapogatta a színórt, hogy feszül-e, és nem viszi-e túl messzire az áramlat. Nyújtózott, azt mondta, „Így ni!”, majd visszamásztunk az emelkedőn.

Fenékszínórnak hívtuk, de valójában nem pont az volt.

Fenékszínóron többnyire egy számos horoggal felszerelt, hosszú színórt értenek, a horgok között ólommal. Mi ennek egy egyszerűbb válfaját használtuk. Apa készítette, egy deszkát fejszével kihegyezett az egyik végén. Vágott úgy négy-öt méternyi vastag színórt, és az egyik végét rákötözte a deszkára. Egy acélcsőbe folyékony ólmot öntött, megvárta, míg megszilárdul, aztán néhány centis szeletekre fűrészelte a csövet, és lyukat fűrt a szeletek közepébe, ezek lettek a nehezek. A nehezék néhány araszra került a színór végétől, ahol meg egy darab egyszerű horog lógott. A fadarabot leszúrtuk a földbe, a horog a gilisztával a folyó fenekén hevert.

Tíz-tizenkét fenékszínórral jártunk horgászni, bedobtuk őket egymás után tízméterenként. Fel és le a meredek rézsűn, minden alkalommal ugyanaz

a körülményes folyamat, ugyanaz a begyakorlott szereposztás, ugyanazok a mozdulatok, ugyanaz a „Tvi, tvi!”.

Miután az utolsó fenékszínórt is felcsalítottuk, visszamentünk ugyanazon az úton, fel és le a rézsűn, és még egyszer ellenőriztük mindet. Óvatosan megérintettük a zsinórokat, hogy megnézzük, nem harptak-e már, aztán csak álltunk némán, és átadtuk magunkat az érzésnek, meggyőztük magunkat, hogy elég jó helyet néztünk ki, és történni fog valami, ha adunk neki egy kis időt. Mire az utolsót is ellenőriztük, már szinte teljesen besötétedett, és a nesztelen denevérek csak akkor látszottak, ha átsuhantak a holdkorong előtt, mi meg felkaptattunk a rézsűn, visszamentünk az autóhoz, és hazahajtottunk.

* * *

Nem emlékszem, hogy lent a folyónál bármi másról is beszéltünk volna, mint az angolnákról és a kifogásuk legcélszerűbb módjairól. Tulajdonképpen egyáltalán nem emlékszem, hogy beszélgettünk volna. Talán mert nem beszélgettünk. Ugyanis ott a parton nem volt igazán szükség a beszédre, ellenkezőleg, ennek a helynek csak előnyére vált a csend. A holdfény tükröződései, a susogó fű, a fák árnyékai, a folyó monoton zúgása és az égboltot pettyező denevérek mindenütt. Az ember igyekezett eggyé válni az egésszel.

Persze az is elképzelhető, hogy rosszul emlékszem. Mert az emlékezet csalóka, rostál, szelektál. Amikor

egy múltbéli jelenetet próbálunk felidézni, egyáltalán nem biztos, hogy a legfontosabb vagy leglényesebb részletre emlékszünk – arra emlékszünk, ami illik a képbe.

Az emlékezet által festett tablón a különböző részleteknek ki kell egészíteniük egymást. Az emlékezet nem engedélyez olyan színeket, amelyek elütnek a háttértől. Mondjuk hát, hogy hallgattunk. Különböző fogalmam sincs, miről beszéltünk volna.

Csupán egy-két kilométerre laktunk a folyótól, és amikor késő este hazaértünk, már kint a lépcsőn levettük a csizmát és a vízálló nadrágot, és én egyből mentem lefeküdni. Gyorsan elaludtam, és nem sokkal hajnali öt után apa megint felébresztett. Nem kellett kétszer szólania. Azonnal kikeltem az ágyból, belebújtam a ruháimba, és pár perccel később már a kocsiban ültünk.

A folyónál a nap éppen felkelőben volt. A pirkadat sötét narancsszínűre festette az égbolt alsó peremét, és a víz mintha másképpen zúgott volna, tisztábban, magasabban szólt, mintha az imént ébredt volna édes álmából. Más hangok is hallatszottak körülötünk. Feketerigó füttyült, egy vadkacsa esetlen placszanással érkezett a vízbe. Odafent egy gémm repült hangtalanul a folyót kémelve, nagy csőrét előreszegezett törként tartva maga előtt.

Átvágtunk a nedves fűvön, és ismét leoldaltunk a rézsűn az első fenékszínórhoz. Apa megvárt, és

mozdulatlanul néztük, hogyan feszül a zsinór, figyeltük, van-e mozgás, utal-e bármi aktivitásra a felszín alatt. Apa lehajolt, és a kezét a zsinórra tette. Felgyenesedett, és megrázta a fejét. Behúzta a zsinórt, és feltartotta elém a horgot. A gilisztát lepucolták róla, feltehetően ravasz bodorkák. Mentünk tovább a következő fenékzsinórhoz, azon sem volt semmi. A harmadikon sem. A negyediknél láttuk, hogy a zsinór elnyúlik oldalra egy kis nádas felé, és amikor apa meghúzta, be volt akadva. Apa dűnnyögött valamit, de nem hallottam, mit. Megfogta két kézzel a zsinórt, és kicsit még erősebben húzta, ám az egy centit sem mozdult. Az áramlat is besodorhatta a horgot és az ólmot a nádasba, vagy egy angolna is bekaphatta a horgot, aztán befurakodhatott a zsinórral együtt a növényzetbe, és most ott lapulhatott az időt múlta. Ha az ember ráncigálta a zsinórt, néha apró rezdüléseket lehetett érezni, mintha a túlvégen a felszín alatt lecövekelő valami éppen megfeszítené magát. Apa húzkodta, rángatta a zsinórt, harapta az ajkát, és tehetetlenül káromkodott. Tudta, hogy csak kétféleképpen lehet feloldani a helyzetet, és mindkettőnek megvan a maga vesztese. Vagy ki tudja mozdítani a helyéről az angolnát, és felhúzni, vagy elvágja a zsinórt, az angolnát meg ott hagyja a folyó fenekén a nádba gabalyodva a horoggal és a nehéz ólmmal, mint valami bóját.

Ezúttal mintha menthetetlen lett volna a helyzet.

Apa tett néhány lépést oldalra, változtatott a húzás irányán, erősen meghúzta a zsinórt, ami erre feszült és nyúlt, mint egy hegedűhúr. Semmi nem segített.

– Nem, nem megy – mondta végül, és tiszta erőből rántott egyet a zsinóron, amely hangos csattanással elszakadt. – Reméljük, hogy túléli – mondta, és mentünk tovább, fel és le a rézsűn.

Az ötödik fenékszsinórnál apa lehajolt, és óvatosan megtapintotta az ujjbegyével. Felegyenesedett, és lépett egyet oldalra.

– Vállalod? – kérdezte.

Megfogtam, finoman meghúztam, és azonnal éreztem az erőt, amely válaszképp feszítette a zsinórt. Apa ezt az erőt már az ujjaival kitapintotta. Még át futott az agyamon, milyen ismerős érzés, kicsit erősebben húztam, és a hal mozogni kezdett.

– Angolna – mondtam fennhangon.

Az angolna nem próbál meg gyorsan elúszni, mint például a csuka, inkább oldalazva kígyózik, és ezáltal mintha szívna az embert befelé. Meglepően erős a méretéhez képes, és a pici uszonyai ellenére jól úszik.

Nyújtani akartam a percet, így olyan lassan húztam, amennyire csak tudtam anélkül, hogy engedni kelljen az ellenállásának. De a zsinór rövid volt, és nem volt nádas sem, ahova az angolna bemenekülhetett volna, így hamarosan kiemeltem a vízszint fölé, és láttam a pirkadati fényben tekergőző csillogó, sárgásbarna testet. Próbáltam elkapni a feje mögött, ám szinte képtelenség volt lefogni. Feltekeredett az

alkaromra, mint egy kígyó, egészen a könyökömig, és inkább statikus erőt éreztem, mintsem mozgást. Ha most elejtem, a fűben elmenekül, és visszajut a vízbe, még mielőtt elkapnám.

Végül kiszedtük a horgot, és apa megtöltötte a vödört a folyóból. Belecsúsztottam az angolnát, amely azonnal úszni kezdett a vödör fala mentén, mintha régóta ezt gyakorolta volna. Apa a vállamra tette a kezét, és azt mondta, szép példány. Aztán mentünk tovább a következő fenéksinórhoz könnyed léptekkel, fel és le a rézsún. És én vihettem a vödört.